

alföld

IRODALMI, MŰVELŐDÉSI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT

MÉSZÖLY MIKLÓS 70 ÉVES

PÁSKÁNDI GÉZA
REGÉNYRÉSZLETE

KERESZTURY TIBOR
BESZÉLGETÉSE
CSORDÁS GÁBORRAL

DÉRCZY PÉTER
G. KISS VALÉRIA
TANDORI DEZSŐ
TANULMÁNYAI

„KORFORDULÓ”
BOTKA FERENC
KERTÉSZ ÁKOS
NAGY PÁL
SÁNDOR IVÁN
TAMÁS ATTILA ÍRÁSAI

NEGYVENKETTEDIK ÉVFOLYAM

1991/1

alföld

NEGYVENKETTEDIK ÉVFOLYAM — 1991. JANUÁR

Mészöly Miklós 70 éves

<i>Vasadi Péter</i> verse: Arc, lebegésben	3
<i>Tandori Dezső</i> : A mértékcsillag átváltozása (Alapélményvilágok magasiskolája: Mészöly Miklósról, 1990)	5
<i>Mészöly Miklós</i> : Archív videoclip (regényrészlet)	11

<i>Babics Imre</i> verse: Az első kihajtott páfrány	16
<i>Páskándi Géza</i> : A relatív harapás (regényrészlet)	19
<i>Csordás Gábor</i> versei: Négy stanza, Sivatagi palimpszeszt, Hommage a Pascal	31
Mindezt most süti a nap (<i>Keresztury Tibor</i> beszélgetése <i>Csordás Gáborral</i>)	34
<i>Dérczy Péter</i> : Bildungsredőny — <i>Csordás Gáborról</i>	50

korforduló

<i>Sándor Iván</i> : Egyetlen mondat helyett	56
<i>Botka Ferenc</i> : „Vegyük birtokunkba az egész magyar irodalmat”	60
<i>Tamás Attila</i> : Vétkesek közt mennyire cinkos az, aki nem néma?	62
<i>Nagy Pál</i> : Holszezon?	64
<i>Kertész Ákos</i> : Fogunkban tartva	68

tanulmány

<i>G. Kiss Valéria</i> : Bizonyosságkeresés küszöblétben (<i>Szilágyi István</i> : Agancsbozót)	71
---	----

Mondolat

<i>Márton László</i> : Mi lett volna, ha...?	91
<i>Szilágyi István</i> : Mi a helyzet a tegnapi ellenzékivel?	93

Híreink	96
---------	----

képek

Móser Zoltán: *Dór nosztalgia* című fotósorozata

A felhozott példák szintén önmagukért beszélnek. Egy korszakot nem lehet jelszavak alapján megítélni. Minden jelenség mögött konkrét indítékok vannak. Ha valamilyen ítéletet — például a Kassák-„zárszót” az ötödik kötetben — valóban külső nyomásra hoztak, akkor ezt konkrétan fel kell tární; és mélységes hiba lenne, ha ennek alapján az egész vállalkozást lesöpörnénk az asztalról. (Nem kétséges, az idő elszaladt felette, történeti szerepe azonban megkerülhetetlen, s meghaladását csak kellő objektivitással tudom elképzelni.)

Ezért kaptam fel a fejem leveletek egy másik kifejezésére, amely „nemes elfogultságot” emleget.

Lehet, hogy régimódi vagyok, de én még Horváth János „iskolájába jártam”. Az irodalomtörténet-írás számomra a tények felderítésével, „mikrofilológiai” megismerésével kezdődik. Azok elemzéséből törekszem a lehető legteljesebb beleérzéssel s ugyanakkor a legteljesebb pártatlansággal kibontani a felismert összefüggéseket és folyamatokat.

Adjunk zöld utat az új értékszemponatoknak, de ne tegyük azokat kizárólagossá, mert ennek következményei hasonlóvá válnak ahhoz, ami ellen hadakozunk.

Vegyük örömmel — s ha úgy tetszik: győztesen — birtokunkba az egész magyar irodalmat. De ezzel egyidejűleg sajátítsuk el az eddig ugyancsak nem általános nyitottságot — egymás különböző értékeire, lett légyen szó világnézeti kérdésekről vagy művészi irányzatról. Úgy vélem, ezen az úton, e nyitottsággal és egymás kölcsönös megbecsülésével érhetjük el a legtermészetesebb módon nemzeti irodalomunk sokszínűségét és igazi gazdagságát.

Mondja mindezt egy bibliográfus és muzeológus, akinek eddig is ezt a „munkahipotézist” kellett használnia. S akinek ez a magatartása remélhetően nem marad pusztán „szakmai ártalom”.

TAMÁS ATTILA

Vétkések közt mennyire cinkos az, aki nem néma?

Olvasom a kérdésföltevés után az első válaszokat, és úgy gondolom, talán van rá okom, hogy eredeti szándékom ellenére hozzászóljak a megkezdett beszélgetéshez. Talán éppen sajátos helyzetem miatt.

A „spenót” hetedik kötetének szerzői között nem szerepelek — talán nem egészen véletlenül —, részt vettem ezzel szemben egy másik közös irodalomtörténeti munkában. A hatvanas évek második felében vállaltam egy rövidebb összefoglalás huszadik századi részének megírását. Annak kérdésére, hogy mit ér az általam írt három fejezet, mások feladata, hogy válaszoljanak, kérdeznem azonban nekem is kell.

Előbb azonban mégis néhány szót az említett könyv keletkezésének körülményeiről.

Az volt akkor — több, mint két évtizeddel ezelőtt — a célunk, hogy részletesebben kidolgozzát és a szakma szempontjait jobban szem előtt tartó

kötet álljon a külföldön érdeklődők rendelkezésére, mint amilyen a néhány évvel korábban több nyelven is kiadott *Kis Magyar Irodalomtörténet* volt. Aligha volt kétséges számomra, hogy nem írhatom meg mindenben őszintén a véleményemet. Több név alatt megjelenő művek esetében ez bizonyos mértékig ugyan természetes is, gyanítható volt azonban, hogy itt viszonylag jelentős eltérések válhatnak szükségessé. Ez nem vonzott. Arról is szó volt ugyanakkor, hogy ez a könyv — részben Nyugat felé tekintve — érdemlegesen eltérhet az „elődjétől”, illetve az elődeitől. Ez vonzott. (Néhány kirívó, de azért jellemző adalék: a „Kis magyar” több, mint négyszer annyi teret szentelt Komját Aladárnak, mint amennyit Juhász Ferencnek, Nagy Lászlónak és Pilinszky Jánosnak együttvéve, s még a később megjelent „spenót” sem érdemesítette annyi terjedelemben Weöres Sándor és Márai Sándor életművének együttesét, amennyire külön-külön a Gábor Andorét vagy az Illés Béláét.) Némi töprengés után ezért mondtam végül is igent — arra is gondolva, hogy idővel talán az oktatásban is hasznát lehet majd venni ennek a munkának.

Lektorálások, szerződésbontással együttjáró sokéves hevertetések, idegen nyelvű fordításokat követő „frissítések” után a nyolcvanas években jelent meg a könyv magyar nyelven. A régiebb részeket író szerzőtársak közben példás tisztességgel tartottak ki közös vállalkozásunk mellett; noha világos volt, hogy éniattam nem jelenhettek meg hosszú évekig az ő elfogadott szövegeik sem, én pedig fölkináltam nekik „kilépésemet”. Talán érthető ezért, hogy — idők múltán, mikor újból jelentkezett a kiadó — úgy gondoltam: néhány kompromisszum vállalására az általuk végzett munka is kötelez.

Most, néhány hónappal ezelőtt egy korábbi szerződéshez igazodva azzal a kéréssel jelentkezett az egyik külföldi kiadó, hogy mielőtt elkezdenék a legújabb — a mi évtizedeinkről szóló — rész fordítását, dolgozzam azt át. Rövid gondolkodás után azt válaszoltam, hogy apró javításokat végre tudok hajtani a szövegen, jobbnak tartanám azonban annak elhagyását, esetleg más szerzővel való újraíratását.

Ez az, amiről, úgy érzem, szólnom kell. Hogy miért látom így.

Egyszerűbb a dolog tisztán személyes része: a tisztesség ügye. Ha egyszer egy szöveget kiadtam a kezemből — pénzt vettem föl érte, „beírtam a bibliográfiámba” — akkor alárendelt kérdés, hogy milyenek voltak a munkaföltételeim, nem mondhatok egyszerűen „nem ér a nevem”-et. (Vagy pontosabban: „Nem ér a korábbi nevem”-et — csöndben elvárva közben, hogy érvényesnek tekiintsék „a mostani”-t.) Ezen a tájon fogalmazódik azonban meg lassan a bonyolultabb kérdés is: vajon meg tudnám-e most írni azt, amit annak idején szerettem volna? *Tudom-e* még egyáltalán, hogy mit szerettem volna? Megjelenik ugyan persze az emlékezetemben néhány kényszerből „benyomott” szövegrész (a történelmi ismertetéseknél), és aligha gondolom tévesen: szívesen írtam volna többet Ottlikről, mint amennyit Váciról. (Például.) Talán el is hiszik ezt nekem az olvasók — legalábbis azok, akiknek az egyetemen annak idején ezt az időszakot is tanítottam. Ha azonban egészen biztosan el akarom kerülni az olyan emlékeztetéseket, amilyeneket annak idején az *Ítélet nincs* fejezeteit közlétevé Déry Tiborra rábizonyítottak, akkor föltehetően mégis jobban teszem, ha nem szólok.

Félelmetes, de nem tudom: mit írtam volna, ha szabadon írhatok.

És nem hiszem, hogy egyedül én volnék így.

Vétek-e hát, hogy mégis írtam — hogy többnyire mégis írtunk?

Az ítékezés joga nem a miénk.

Következzék most egy ennél közvetlenebbül gyakorlati kérdésfeltevés. Az előbbinél kevésbé borzongató, szakmai vonatkozásokban azonban nem kevésbé fontos.

Van-e egyáltalán *másik* értékrendünk? A hozzá kapcsolódó magyarázatokkal.

Úgy értem, hogy olyan, amelyikben valahogy „meg lehetne állapodni”. Mert afelől ugyan nincs kétségem, hogy értékrendek éppenséggel bőséggel is vannak, amúgy magánhasználatra. Asztaltársasági szinten, egymástól merőben eltérőek. Alighanem félig-meddig ilyen lappangó értékrendek kompromisszumos *összeadásának* a kísérlete érvényesül már a „spenót” legutolsó köteteiben is: alighanem ennek következtében duzzadtak ezek olyan különös méretűekké. (Kónya Lajos lírája például olyan terjedelmű tárgyalást nyer bennük, amelyet a korábbiiban Füst Miláné, Garai Gábor életműve háromszor annyi lapon kap értékelést, mint amennyin korábban Csáth Gézáé. A *Nyugat* nagy nemzedékének fejlődési periódusa még nem igényelt többet öt és félszáz lapnál, az utolsó szakasról még csak részben megjelent kötetek összterjedelme ezzel szemben máris meghaladja a kétezer lapot.)

Azt hiszem, lassan el kellene kezdeni a vitának új mederbe terelését. Az „ez volt rossz” variálásainak helyébe az „én így gondolom jónak” megfogalmazásait kellene odaállítani. Fiatalabb, zsákban futástól el nem görcsösült mozgású irodalomtörténészek — nem „team”-ek! — könyvekké érlelt áttekintéseit. Egymással vitázó, egymást kiegészítő rendszerezéseket. Elképzelhető, hogy először túlságosan is nagy hangsúlyt fog kapni bennük a korábbiaktól (vagy éppen egymástól) való különbözni akarás: nekik talán ezzel a külső tehertétellel kell majd leginkább megbirkózniuk.

Ezt kell vállalniuk — vagy ezt is. Az ilyen természetű vállalkozások nélkül igazában még egyfajta némaság uralkodik, bármekkora legyen is közben a rövid lélegzetű felkiáltások hangereje.

NAGY PÁL

Holtszezon?

— Nyugtalanító, hallom, nyugtalanító a jelenkori magyar irodalom tehetetlensége nemzeti, társadalmi ügyekben — hallom jobbról-balról, nyugtalanító. Semmi felvállalás, semmi kiállítás, semmi értékmentés — csak nyűg, aggodalom, siránkozás; néhány vérszegényes, zavaros petíció. Lemondás. Kilépés. A társadalmi prófécia látványos kelet-európai bukása gödörbe buktatja a Prófétát is: az író, aki főállásban Lángnyelv, Sámán, Szent, az Igazság Bajnoka volt; aki állt a vártán (az Országház Vadásztermében adott Nagy Fogadás damasztal terített büféasztalánál), töprengett vízparton (a szigligeti Alkotóház melletti Balaton-parton), pengette árva lantját folyóparton (ott, ott, a szigeten, ahová minden leköszönő szerkesztő számúzi magát), várta, várta könyve megjelenését (különösen a hetedikét, halinakötésben, a jól fizető állami könyvkiadónál), búsongott a Lake Hope partján (Ohio állam, Amerikai Egyesült Államok) whisky mellett, homoki dinka mellett Lakitelken (Bács-Kiskun megye,